

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Národní pedagogický institut ČR/IPs Podpora krajského akčního plánování /P-KAP/srpen 2020

PODPORA KOMPETENCÍ K INICIATIVĚ, KREATIVITĚ A PODNIKAVOSTI POJETÍ TEMATICKÉ OBLASTI V PROJEKTU P-KAP

IV. část verze pro decizní sféru vzdělávací politiky České republiky

Obsah

1	VYMEZENÍ tematické oblasti / oblasti intervence	3
1.1	Definice tematické oblasti	3
1.2	Definice klíčových slov	3
1.3	Definice oblasti intervence v projektu P-KAP	3
2	VÝCHODISKA pro tematickou oblast	5
2.1	Evropa 5	
2.2	Národní úroveň	5
2.2.1	Podnikavost jako klíčová kompetence v Rámcových vzdělávacích programech	6
2.3	Výsledky dotazníkového šetření v projektu P-KAP	8
3	VÝVOJ v tematické oblasti	8
3.1	Cíl intervence	8
3.2	Podpora ze strany KRAJŮ při VčP	9
3.4	Metodická podpora P-KAP - EDUSÍŤ	10
4	CHARAKTERISTIKA oblasti intervence	10
4.1	Svět práce, ekonomické vzdělávání a nauka o podnikání	10
4.1.1	Svět práce, podnikání a pandemie	12
4.2	Rozvoj „podnikavých“ kompetencí	13
4.2.1	Tvořivost (kreativita)	13
4.3	Praktická zkušenost na bázi podnikání	13
4.4	3 úrovně výchovy k podnikavosti ve škole	14
4.5	Diferenciace podle typů škol	17
4.6	Rozvoj učitelů v oblasti VčP	17
4.7	NÁVAZNOST na ostatní oblasti intervence	18
4.7.1	Podnikavost a předčasné odchody ze vzdělávání	20

1 VYMEZENÍ tematické oblasti / oblasti intervence

Kompetencí k podnikavosti se rozumí schopnost využívat příležitosti a nápady a vytvářet z nich hodnoty pro ostatní. Jejich podstatou je tvořivost, kritické myšlení a řešení problémů, iniciativa a vytrvalost a schopnost spolupracovat s ostatními s cílem plánovat a řídit projekty, které mají kulturní, společenskou nebo komerční hodnotu.

Evropský referenční rámec (příloha Doporučení Evropského parlamentu a Rady o klíčových schopnostech pro celoživotní učení), aktualizovaná verze 2018

1.1 Definice tematické oblasti ¹

1.2 Definice klíčových slov

Tvořivost (kreativita) je činnost, jejímž výsledkem jsou nové, originální výtvořky.

(Holeček, V., 2014)

Kompetence je jedinečná schopnost člověka úspěšně jednat a dále rozvíjet svůj potenciál na základě integrovaného souboru individuálně specifických zdrojů (schopností, vědomostí, znalostí, dovedností, zkušeností, postojů, hodnot apod.), a to v konkrétním kontextu různých úkolů, činností a životních situací, spojenou dále s možností a ochotou (motivací) rozhodovat a nést za svá rozhodnutí odpovědnost.

(Veteška, J. a Tureckiová M., 2008)

Klíčové kompetence představují soubor vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot, které jsou důležité pro osobní rozvoj jedince, jeho aktivní zapojení do společnosti a budoucí uplatnění v životě.

(aktuální RVP gymnázií)

1.3 Definice oblasti intervence v projektu P-KAP

V projektu P-KAP chápeme oblast kompetencí k iniciativě, kreativě a podnikavosti v nejširším slova smyslu, tedy ve smyslu **proaktivního přístupu jedince ke svému uplatnění** na trhu práce i v rámci občanského života. Správné uchopení těchto kompetencí vede k zajištění potřeby **seberealizace** (při využití silných stránek jedince).

Podpora rozvoje těchto kompetencí se dá shrnout pod pojem výchova k podnikavosti (dále VkP), používáný i odbornou veřejností. Tuto podporu definujeme takto:

Výchova k podnikavosti zahrnuje všechny výukové nástroje a metody směřující k posílení kompetencí k podnikavosti, které vycházejí z podnikatelských přístupů a postupů, znalostí a dovedností.

S výchovou k podnikavosti je pak také spojen pojem „podnikavý člověk“.

Podnikavý člověk aktivně hledá příležitosti a umí je využít (nikoli však zneužít). To může uplatnit jak v roli podnikatele, tak jako kvalitní zaměstnanec či aktivní občan.

Podnikavost a související kompetence tedy vycházejí z podnikatelských přístupů, lze je však uplatnit nejen v komerční sféře, ale také v neziskovém sektoru a v občanském životě.

¹ Evropský referenční rámec, PŘÍLOHA návrhu doporučení Rady o klíčových kompetencích pro celoživotní učení, str. 6 (2018)
<http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2018/CS/COM-2018-24-F1-CS-ANNEX-1-PART-1.PD>

Co se týče **obsahu** vzdělávání, součástí VkP je oblast **SVĚTA PRÁCE a obecně TRHU – jak z ekonomického pohledu** (podniková ekonomika a hospodaření státu, podnikání a podnikatelská etika, společenská odpovědnost firem, osobní finance...), **tak z pohledu kariérového vzdělávání** (předpoklady a různé možnosti uplatnění na trhu práce; seberozvoj, občanská odpovědnost a dobrovolnictví... – zde úzce navazuje na kariérové poradenství).

Výchova k podnikavosti je však zejména o rozvoji **kompetence k podnikavosti jako klíčové kompetence** (průřezově), tj. o rozvoji dílčích kompetencí či schopností (dovedností):

- **vidění příležitostí, iniciativa a proaktivita** – tj. schopnost aktivně vyhledávat vhodné příležitosti a využívat je
- **kreativní myšlení a tvořivost** – tj. schopnost přicházet s nápady a dále je rozvíjet
- **strategické myšlení a plánování** – tj. kombinační schopnosti, schopnost zpracovat nápady do podoby záměrů, schopnost předvídat a dlouhodobě plánovat
- **kritické myšlení a mediální gramotnost** – tj. schopnost vyhledat informace, obsahy, kriticky hodnotit, pracovat s médii
- **přijímání rizika** – tj. schopnost vyhodnocovat a akceptovat přiměřené riziko
- **leadership a týmová práce** – tj. vedení lidí a schopnost práce v týmu
- **seberealizace a sebehodnocení s důrazem na rozvíjení silných stránek** – tj. identifikace silných (a slabých) stránek jedince a práce s nimi
- **flexibilita** – tj. schopnost přizpůsobovat se změnám
- **vytrvalost a smysl pro zodpovědnost**
- **finanční a ekonomická gramotnost** – tj. schopnost vidět věci ve finančních souvislostech

Naším pohledem na tuto oblast jsme v souladu s **Evropským rámcem kompetence k podnikavosti**², který dílčí kompetence rozděluje tímto způsobem do 3 kategorií po 5:

Evropský rámec dále jednotlivé kompetence rozpracovává do výsledků učení na jednotlivých úrovních rozvoje (8 úrovní u každé kompetence). S tímto rámcem budeme v průběhu projektu dále pracovat a k jednotlivým úrovním kompetencí přiřazovat příklady dobré praxe.

Rámec bude sloužit také jako jeden z podkladových materiálů pro zpracování oblasti při revizi Rámcových vzdělávacích programů, které v současné době probíhají.

² The European Entrepreneurship Competence Framework (EntreComp), Evropská komise 2016
<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1317&langId=en>

2 VÝCHODISKA pro tematickou oblast

2.1 Evropa

V doporučení **Evropského parlamentu a Rady o klíčových schopnostech pro celoživotní učení** z roku 2006 (a 2018) je podnikavost označena za **jednu z osmi klíčových kompetencí**.

Zásadním dokumentem výchovy k podnikavosti jsou závěry Rady definované v dokumentu **Strategický rámec evropské spolupráce ve vzdělávání a odborné přípravě (Education and Training 2020)**, který obsahuje Strategický cíl č. 4:

- **Zlepšit kreativitu a inovace, včetně podnikatelských schopností, na všech úrovních vzdělávání a odborné přípravy**

a klade si za úkol...

Pokračovat v práci v této oblasti:

- klíčové průřezové kompetence: v souladu s doporučením Evropského parlamentu a Rady více **zohledňovat klíčové průřezové kompetence v osnovách, hodnocení a kvalifikacích**.

Rozvíjet spolupráci v těchto oblastech:

- instituce otevřené inovacím: **podporovat kreativitu a inovace rozvojem specifických metod výuky a učení** (včetně využívání nových nástrojů informačních a komunikačních technologií a vzdělávání učitelů).
- **partnerství**: rozvíjet partnerství mezi poskytovateli vzdělávání a odborné přípravy a podniky, výzkumnými institucemi, kulturními subjekty a kreativními odvětvími a podporovat dobře fungující znalostní trojúhelník.

O důležitosti celé problematiky vypovídá také fakt, že Evropská komise v této souvislosti zřídila v listopadu 2011 *pracovní skupinu pro podnikatelské vzdělávání*.

Výchova k podnikavosti je podporována většinou evropských zemí. To dokládá i srovnávací analýza sítě Eurydice nazvaná „**Výchova k podnikavosti ve školách v Evropě**“ (Entrepreneurship Education at School in Europe)³ z roku 2016, která navazuje na obdobnou studii z března 2012. Tato studie obsahuje výsledky průzkumu z roku 2014/15. Konkrétní strategie na podporu výchovy k podnikavosti zavedlo 11 zemí (Severské země Dánsko, Švédsko, Finsko a Norsko mají propracovanější strategie navázané na inovace; Bosna a Hercegovina, Černá Hora, Makedonie, Estonsko, Litva, Nizozemsko, Wales) a 18 dalších začlenilo VKP do svých stávajících širších strategií. 9 zemí nemělo relevantní národní strategii.

Studie **Entrepreneurship Education in Secondary Schools. Education systems, teaching methods and best practice – a survey of Austria, Finland, France, Germany, Italy, Spain, Sweden** (Isabella Hatak and Elisabeth Reiner, Wien 2011) si klade za cíl analyzovat, *jak se vybrané země liší v praktikách ve výuce podnikavosti na středních školách*. Například v Rakousku je příprava založena na učení se praxí ve cvičných firmách.

2.2 Národní úroveň

Jedním z klíčových materiálů České republiky je **Strategie celoživotního učení** (MŠMT, 2007). Strategie věnuje pozornost všeobecnému i odbornému vzdělávání, akcentuje průběžné zvyšování flexibility a adaptability člověka, apeluje na jeho tvořivost a iniciativu, na samostatnost a odpovědnost.

O výchově k podnikavosti hovořila také **Národní inovační strategie ČR 2012–2020**. Hlavními oblastmi provázanosti jsou zejména výchova k podnikavosti, samostatnosti a kreativitě, horizontální mobilita a zapojení podnikového sektoru do tvorby vzdělávacích programů, nástroje podporující celoživotní vzdělávání, rozvoj logického myšlení apod.

³ viz stránku Úřadu pro publikace Evropské unie - <https://op.europa.eu/cs/publication-detail/-/publication/992a2ad8-dac8-11e5-8fea-01aa75ed71a1>

Novější **Inovační strategie České republiky 2019-2030** obsahuje kapitolu Národní start-up a spin-off prostředí, ve kterém je jeden z cílů: *zavést v rámci výuky na všech úrovních škol vzdělávání k nabytí podnikatelských dovedností*

Za východisko na národní úrovni můžeme také zmínit **zákon č. 90/2012 Sb.**, o obchodních korporacích, který upravuje podmínky podnikání v České republice – s účinností od 1. ledna 2021 aktualizováno na zákon č. 33/2020 Sb. - Zákon, kterým se mění zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích).

V současné době je aktuálním tématem připravovaná **Strategie vzdělávací politiky ČR 2030+**, viz <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategie-2030>. Zde je vhodné ve vztahu k podnikavosti uvést diskutovaná témata vztahující se:

- k zaměření vzdělávání více na získání kompetencí, potřebných pro aktivní občanský, profesní i osobní život.
- k rozvoji tvořivosti a kritického myšlení, které, jak je zdůrazňováno, nestojí v opozici k poznatkům a informacím
 - Zde je třeba zdůraznit, že při VkP je podporován zejména rozvoj měkkých dovedností (např. komunikace, spolupráce, sebereflexe, kreativita, strategické myšlení, schopnost orientace ve velkém množství (faktických i fake) informací a umět s nimi pracovat...), a také rozvoj gramotností (finanční, digitální, mediální...)
- k propojení škol s podnikatelskou sférou – propojování může mít oboustranné výhody a pro žáky středních škol je to prostředek k získání praktických zkušeností a potřebných kompetencí
- k potřebě akceptovat technologický vývoj

2.2.1 Podnikavost jako klíčová kompetence v Rámcových vzdělávacích programech

I když se kompetence k podnikavosti objevují v různých evropských i národních strategických dokumentech stále častěji, zatím neexistuje jednotná národní strategie ČR na podporu této oblasti. Podnikavost však začíná být i přesto podporována zřizovateli škol, neziskovým sektorem či komerčními subjekty.

Výchova k podnikavosti je na národní úrovni zanesena také do **rámcových vzdělávacích programů** (dále jen RVP), kde se podnikavost objevuje jako klíčová kompetence, a dále je součástí ekonomického vzdělávání a dalších souvisejících oblastí (viz dále).

K systematickému uchopení podpory rozvoje kompetence k podnikavosti mohou přispět **revize RVP**, kde bude na tuto oblast kladen větší důraz než v minulosti. Na revizích RVP se již pracuje, bude to však ještě několik let trvat, než se nové RVP dokončí a implementují do škol. V každém případě revize vychází ze stávajících RVP, které i dnes školám nebrání realizovat VkP v téměř jakémkoliv rozsahu a mnoho škol má již tuto problematiku součástí školního vzdělávacího programu. Tato dvoustupňová úroveň kurikula (RVP / ŠVP) bude i nadále zachována.

Podnikavost je chápána jako **KLÍČOVÁ KOMPETENCE** pro celoživotní učení a takto je uchopena i v současném RVP na úrovni primárního i sekundárního vzdělávání. Bohužel však v současném RVP **není sjednocena terminologie** a „podnikavost“ jako takovou najdeme pouze v RVP gymnázií, ostatní RVP rozvoj podnikavosti obsahují, ale související klíčová kompetence má jiný název a také trochu jiné zaměření...

V současném RVP **základního vzdělávání** najdeme kompetenci „pracovní“, kde se mj. uvádí:

- „orientuje se v základních aktivitách potřebných k uskutečnění podnikatelského záměru a k jeho realizaci, chápe podstatu, cíl a riziko podnikání, rozvíjí své podnikatelské myšlení“

Na středních školách je pak součástí klíčových kompetencí v aktuálním **RVP gymnázií** přímo „**Kompetence k podnikavosti**“, kde se uvádí, že žák:

- *cílevědomě, zodpovědně a s ohledem na své potřeby, osobní předpoklady a možnosti se rozhoduje o dalším vzdělávání a budoucím profesním zaměření;*
- *rozvíjí svůj osobní i odborný potenciál, rozpoznává a využívá příležitosti pro svůj rozvoj v osobním a profesním životě;*
- *uplatňuje proaktivní přístup, vlastní iniciativu a tvořivost, vítá a podporuje inovace;*
- *získává a kriticky vyhodnocuje informace o vzdělávacích a pracovních příležitostech, využívá dostupné zdroje a informace při plánování a realizaci aktivit;*
- *usiluje o dosažení stanovených cílů, průběžně reviduje a kriticky hodnotí dosažené výsledky, koriguje další činnost s ohledem na stanovený cíl; dokončuje zahájené aktivity, motivuje se k dosahování úspěchu;*
- *posuzuje a kriticky hodnotí rizika související s rozhodováním v reálných životních situacích a v případě nezbytnosti je připraven tato rizika nést;*
- *chápe podstatu a principy podnikání, zvažuje jeho možná rizika, vyhledává a kriticky posuzuje příležitosti k uskutečnění podnikatelského záměru s ohledem na své předpoklady, realitu tržního prostředí a další faktory.*

V současných RVP středních odborných škol (RVP oborů H, M, L) najdeme „**Kompetenci k pracovnímu uplatnění a podnikatelským aktivitám**“, která je na rozhraní kompetence k podnikavosti a kariérových kompetencí (zde je tedy výchova k podnikavosti úzce provázána s oblastí kariérového poradenství – podrobněji viz níže v kapitole Návaznost...). Je popsána takto:

Vzdělávání směřuje k tomu, aby absolventi byli schopni optimálně využívat svých osobnostních a odborných předpokladů pro úspěšné uplatnění ve světě práce, pro budování a rozvoj své profesní kariéry a s tím související potřebu celoživotního učení, tzn., že absolventi by měli:

- *mít odpovědný postoj k vlastní profesní budoucnosti, a tedy i vzdělávání; uvědomovat si význam celoživotního učení a být připraveni přizpůsobovat se měnícím se pracovním podmínkám;*
- *mít přehled o možnostech uplatnění na trhu práce v daném oboru; cílevědomě a zodpovědně rozhodovat o své budoucí profesní a vzdělávací dráze;*
- *mít reálnou představu o pracovních, platových a jiných podmínkách v oboru a o požadavcích zaměstnavatelů na pracovníky a umět je srovnávat se svými představami a předpoklady;*
- *umět získávat a vyhodnocovat informace o pracovních i vzdělávacích příležitostech, využívat poradenských a zprostředkovatelských služeb jak z oblasti světa práce, tak vzdělávání;*
- *vhodně komunikovat s potenciálními zaměstnavateli, prezentovat svůj odborný potenciál a své profesní cíle;*
- *znát obecná práva a povinnosti zaměstnavatelů a pracovníků;*
- *rozumět podstatě a principům podnikání, mít představu o právních, ekonomických, administrativních, osobnostních a etických aspektech soukromého podnikání; dokázat vyhledávat a posuzovat podnikatelské příležitosti v souladu s realitou tržního prostředí, svými předpoklady a dalšími možnostmi.*

Ještě stojí za zmínku (klíčová) „**Kompetence k řešení problémů**“, protože ta s naším tématem taktéž úzce souvisí – je totiž nutnou podmínkou pro zdárné zvládnutí aktivit rozvíjejících podnikavost. Z popisů jsme vybrali text ze současného RVP středních odborných škol:

Vzdělávání směřuje k tomu, aby absolventi byli schopni samostatně řešit běžné pracovní i mimopracovní problémy, tzn., že absolventi by měli:

- *porozumět zadání úkolu nebo určit jádro problému, získat informace potřebné k řešení problému, navrhnout způsob řešení, popř. varianty řešení, a zdůvodnit jej, vyhodnotit a ověřit správnost zvoleného postupu a dosažené výsledky;*
- *uplatňovat při řešení problémů různé metody myšlení (logické, matematické, empirické) a myšlenkové operace;*
- *volit prostředky a způsoby (pomůcky, studijní literaturu, metody a techniky) vhodné pro splnění jednotlivých aktivit, využívat zkušeností a vědomostí nabytých dříve;*
- *spolupracovat při řešení problémů s jinými lidmi (týmové řešení).*

Jedním z cílů revize RVP je sjednocení terminologie klíčových kompetencí napříč kurikulem jednotlivých stupňů vzdělání – poté by měla být ve všech RVP „kompetence k podnikavosti“.

2.3 Výsledky dotazníkového šetření v projektu P-KAP

Z výsledků dotazníkového šetření, které bylo provedeno na začátku projektu P-KAP a znovu po 2 letech, vyplývá, že střední školy považují oblast výchovy k podnikavosti za **jednu ze svých priorit** – celkově se v celorepublikovém průměru tato oblast umístila na třetím místě po rozvoji infrastruktury a podpoře odborného vzdělávání (propojování škol a zaměstnavatelů).

Jak školy uvedly, nejvíce při implementaci VkP narážejí na **nedostatek finančních prostředků** pro realizaci aktivit mimo vlastní výuku a také na **malý zájem žáků o ekonomické aktivity** a **nedostatek výukových materiálů a metodik**. 30 % škol také uvedlo malý zájem zaměstnavatelů o spolupráci na tomto tématu a malý zájem pedagogů o podporu podnikavosti.

Z navrhovaných opatření by školy nejvíce ocenily **podporu školních projektů** (např. dny otevřených dveří, školní ples, sportovní dny, akademie školy apod.) a **přednášky či jiné formy účasti odborníka z praxe** (úspěšného mladého podnikatele) **ve výuce**. Více než polovina škol by také ocenila zlepšení ICT vybavení školy a **metodické materiály a kurzu pro pedagogy** na témata kreativity a podnikavosti.

S výsledky dotazníkového šetření v projektu P-KAP dále pracujeme a snažíme se pomáhat řešit překážky provazování s příklady inspirativní praxe.

3 VÝVOJ v tematické oblasti

Ačkoliv nejrůznější programy na podporu výchovy k podnikavosti jsou v Evropě přítomny již dlouho, **vlastní aktivity na podporu VkP sahají teprve k počátku tohoto století**. VkP se dostala do popředí zájmu Evropské komise v roce 2003. Od roku 2004 začaly vznikat expertní pracovní skupiny, které monitorovaly stav v jednotlivých členských zemích a typech přípravy.

Významným bodem je rok **2008**, kdy proběhla **konference v Oslu**, která byla věnována VkP a která toto téma zdůraznila. V té době začaly vznikat **národní strategie VkP** v několika, převážně severských zemích. Důležitý je materiál **ET 2020**, kde byla stanovena kritéria, na čem je potřeba v rámci VkP pracovat. EK se zaměřuje především na sběr příkladů dobré praxe a podnikavostí se samozřejmě také zabývají i nejrůznější projekty financované z „evropských“ peněz.

V ČR se o aktivitách směřujících k podpoře podnikavosti na celostátní úrovni začíná hovořit v roce **2006**, kdy začaly vznikat rámcové vzdělávací programy (dále jen RVP), kde je podnikavost jednou ze samostatných klíčových kompetencí (i když v nejednotném pojetí v různých typech RVP – viz výše).

Významnou – nikoliv výstupem, ale svojí existencí – byla **výzva č. 54 z OPVK**, která byla zaměřena mj. na projekty podporující VkP na základních a středních školách. V roce 2016 začal tento projekt P-KAP se svou intervencí k podnikavosti.

V roce 2017 byly spuštěny první **Implementační projekty Krajských akčních plánů (I-KAP)**. Většina projektů se podnikavostí jako takovou (explicitně) nezabývala, je zde však zapotřebí zmínit jeden pro podnikavost velmi významný, a to „KaPoDaV“ Jihomoravského kraje. Projekt se mj. zabýval „EntreCompem“, výstupem je např. Profil podnikavého absolventa a další zajímavé dokumenty, které budou sloužit nejen jako podklad pro revize RVP. Kromě toho projekt umožnil školám v kraji realizovat pestrý rejstřík aktivit na podporu podnikavosti, finanční gramotnosti a environmentální výchovy. Důležité také je, že v podpoře podnikavosti Jihomoravský kraj pokračuje a na KaPoDaV navazuje od září 2020 další implementační projekt.

3.1 Cíl intervence

Ve strategii ET 2020 je cíl: **„podporovat kreativitu a inovace rozvojem specifických metod výuky a učení“**.

Prováděcím opatřením evropského cíle v ČR by mělo být **začlenění VkP plošně do výuky středních a vyšších odborných škol**. Právě uchopení podnikavosti jako klíčové kompetence dává dobrý základ pro rozvinutí výchovy k podnikavosti v rámci celé školy a většiny předmětů. Na nejvyšší úrovni pak podnikavost „proroste“ do celé **kultury školy**, kdy ji většina učitelů vědomě rozvíjí v rámci svých předmětů.

Cílem intervence je (obecně):

- rozvinout výchovu k podnikavosti NA VŠECH TYPECH středních a vyšších odborných škol s přesahem směrem ke školám základním
- identifikovat a rozvinout metody a aktivity podporující rozvoj iniciativy, kreativity a podnikavosti VE VŠECH VYUČOVACÍCH PŘEDMĚTECH

Pro začlenění podnikavosti do výuky je zapotřebí zejména **vzdělávání pedagogů a jejich pozitivní motivace k rozšíření praktické výuky**, která bude zajímavější a lépe přijatelná ze strany žáků a studentů.

Doporučujeme, aby **na každé škole** byl ustanoven **jeden pracovník** („koordinátor podnikavosti“), který bude VkP zaštiťovat, bude se seznamovat s aktuálními informacemi a ty předávat dál ostatním učitelům. Tímto pracovníkem nemusí nezbytně být vyučující ekonomických předmětů. Vhodnou osobou je například vyučující, který má osobní zkušenost s podnikáním, či vyučující, který organizuje školní i mimoškolní aktivity. Tato role může být také dána koordinátorovi spolupráce škol a firem či kariérovému poradci, na jehož oblast VkP úzce navazuje. V některých případech může být vhodnou osobou i aktivní rodič.

Na národní úrovni je zapotřebí vybudovat metodickou podporu a bázi znalostí, aby měli učitelé z čeho čerpat nové znalosti a dovednosti spojené s rozvojem podnikavosti a mohli kvalitně pracovat s žáky a studenty (např. na Metodickém portálu RVP). Pomohla by jednotná národní strategie pro tuto oblast, na druhé straně se ovšem na příkladech ukazuje, že lze podnikavost úspěšně podporovat i bez ní.

V rámci volnočasových aktivit nebo dalších aktivit školy souvisejících s odborným vzděláváním by měli mít žáci **možnost vyzkoušet si podnikání v praxi**. K tomu slouží např. akcelerační a start-up programy či inkubátory, jejichž síť by měla být přístupná také pro středoškoláky. Cílem by v tomto směru mělo být hlavně praktické vzdělávání. Zde je třeba konstatovat, že některé aktivity, které se na většině škol dějí formou vyučovacích předmětů, mohou být zařazeny i jako **předmět volitelný či nepovinný** (fiktivní firmy, JA firmy, ad.)

VkP má velký rozvojový potenciál, protože se doposud jednalo o poměrně málo akcentované téma.

S rozvojem podnikavosti je nutné začít co nejdříve, jako ideální se jeví již předškolní věk.

3.2 Podpora ze strany KRAJŮ při VkP

Kraje mohou podporovat školy při výchově k podnikavosti různými způsoby, např.:

- zajistit **financování aktivit** spojených s VkP ve školách (většinou nad rámec běžné výuky) – např. projektové dny, výukové programy, soutěže, konference
- zajistit **financování lidí** jako podpory VkP ve školách (koordinátor podnikavosti ve škole, konzultant-odborník apod.)
- kraj může být dobrým **prostředníkem mezi školou a dalšími sociálními partnery** (firmy, podnikatelé, organizace...), místem, kde se setkávají informace, kontakty a příklady dobré praxe
- **marketingová /PR podpora** při realizaci akcí na školách, **osvěta** vzhledem k široké veřejnosti a rodičům
- **krajské projekty** mohou být zaměřené na **propojení vzdělávacího spektra** (např. žáci SŠ pracují s dětmi ZŠ na společném projektu nebo 2 SŠ různého zaměření apod.), což dává mj. možnost rozvoje podnikavých kompetencí

Ideální variantou je pak zahrnout (explicitně) podporu kompetence k podnikavosti do implementačních projektů KAP, ať už jako speciální projekt nebo v kombinaci s jinými oblastmi intervence.

3.4 Metodická podpora P-KAP - EDUSÍŤ

Při projektu P-KAP vzniká **EDUSÍŤ**. Edusíť sdružuje odborníky v tematických oblastech vzdělávání a v rozvoji škol. Spojuje všechny ty, kteří mají co říci a chtějí pomoci ostatním. Zpřístupňuje kontakty na odborníky jednotlivým školám a všem, kteří odborníky potřebují pro rozvoj vzdělávání, své projekty a plány.

V tuto chvíli se sdružujeme v uzavřených skupinách na LinkedInu dle jednotlivých témat, kde:

- mezi sebou sdílíme zajímavosti
- diskutujeme
- poznáváme se navzájem
- předáváme si zkušenosti

Odkaz pro připojení do tematické skupiny:
<https://www.linkedin.com/groups/137999995/>

4 CHARAKTERISTIKA oblasti intervence

Oblast podpory kompetencí k iniciativě, kreativitě a podnikavosti můžeme rozdělit na 2 velké oblasti: **vzdělávání v oblasti světa práce a podnikání** (tj. zejména *ekonomické vzdělávání*, vč. *nauky o podnikání*; a *s tím související kariérové vzdělávání*) a samotný **rozvoj kompetencí** (tj. díky zvolené formě či metodě výuky). Oba směry se pak spojují v **praktických zkušenostech na bázi podnikání**, při kterých se rozvíjí kompetence vč. znalostní a dovednostní roviny z různých oblastí.

4.1 Svět práce, ekonomické vzdělávání a nauka o podnikání

Už během primárního a sekundárního vzdělávání by žáci měli být seznamováni s **podnikáním jako plnohodnotnou alternativou kariéry zaměstnance**. Měli by proniknout do aspektů podnikání (vč. pozitiv a rizik), stejně jako do práv a povinností zaměstnance. Na základě dostatečného množství informací (a praktické zkušenosti, viz dále) se pak může každý jedinec svobodně rozhodnout, která z cest na pracovní trh je pro něj ta pravá.

Tato oblast bývá na středních školách součástí **ekonomického vzdělávání**. To je většinou zaměřeno na ekonomiku podniku a základy národního hospodářství. Na některých školách je doplněno ještě o oblast marketingu, managementu a další.

Z hlediska rozvoje podnikavosti je důležité, aby se žáci dozvěděli:

- rozdíly mezi podnikatelem a zaměstnancem
- jak objevit a rozvinout nápady, jak sestavit **podnikatelský záměr**
- **jak založit** firmu / živnost
- **jaké povinnosti** má osoba samostatně výdělečně činná
- jaké jsou povinnosti zaměstnavatelů i zaměstnanců,
- **jak funguje firma** (z hlediska procesů) – tzn. jaká je úloha výroby, obchodu, marketingu, logistiky, managementu, administrativy apod. a jaké jsou mezi nimi vazby
- jaké jsou **aktuální trendy** v podnikání

Je také důležité zohlednit:

- **Průmysl 4.0** (digitalizace – s ní související automatizace výroby a změny na trhu práce)
- exportní ekonomiku ČR – informace o využití grantů a dotací v rámci podnikatelské činnosti
- nutnost predikce analýzy/vývoje trhu
 - velké procento pracovních pozic pro dnešní děti, které navštěvují ZŠ, ještě NEEXISTUJE, životní cyklus dovedností se zkracuje
 - budoucí zaměstnanci budou pravděpodobně minimálně 5x za pracovní život měnit svou pracovní pozici a z toho vyplývá nezbytnost ochoty a nutnosti dále se vzdělávat
 - mohou přijít neočekávané situace, jako přinesla pandemie Covid 19, a je zapotřebí se na takové situace připravit a mít „záložní plán“ (viz dále samostatnou kapitolu).
 - Zde je třeba připomenout vzdělávání v průběhu celého života – propojení s CŽU a propojení s KP. Více o propojení s ostatními intervencemi, viz kapitolu 4.5.
- Neměla by být také opomenuta problematika **etiky v podnikání a společenská odpovědnost**. Podnikání totiž během 90. let minulého století – v počátku rozvoje tržní ekonomiky – získalo negativní konotaci kvůli neetickému chování některých podnikatelů. Vnímání je zapotřebí narovnat, ukazovat pozitivní příklady a diskutovat o tom, jak podnikat v souladu se zákonem a morálkou, a také jak přemýšlet o tom, jakou hodnotu přináší podnikání společnosti.
- S oblastí společenské odpovědnosti souvisí také práce pro neziskový sektor ve formě **dobrovolnictví**. Žáci by měli pochopit, že pomoc potřebným a/nebo při řešení aktuálních společenských témat je důležitou součástí fungování světa a že dobrovolnou prací pro neziskové organizace pomohou dobré věci a přitom získají spoustu nových zkušeností. Jak je důležitá úloha dobrovolnictví opět názorně ukázala letošní probíhající pandemie Covid 19.

Výuka by měla ideálně probíhat **praktickou formou**, aby tato oblast nezůstala pouze v teoretické rovině a nebyla pro žáky nudná. Kromě praktické zkušenosti s realizací podnikání či jiných aktivit (viz dále) mohou v tomto směru pomoci např. besedy, workshopy a podobné **akce s podnikateli či manažery**. Tyto akce mohou mít za cíl inspirovat žáky k podnikání nebo mohou být čistě vzdělávací. Zajímavou formou osobnostního rozvoje jsou **stáže ve firmách**, kdy mají mladí lidé možnost nahlédnout reálně pod pokličku fungování firmy.

Také formy výuky, při kterých mají žáci možnost pracovat samostatně a kreativně, jsou vhodné pro větší praktičnost, např. projektová výuka, projektové dny, hry / simulace apod. (viz podrobněji níže).

Na tomto místě je také potřeba vyzdvihnout roli učitelů ekonomických předmětů a předmětů vztahujících se ke světu práce. Učitelé žáky nejen podporují v jejich osobním rozvoji a v rozvoji klíčových kompetencí, ale i žáky vzdělávají **v kariérové oblasti** (psaní životopisů, motivačních dopisů, nácvik různých druhů přijímacích pohovorů apod.), nemalou měrou také podporují žáky v jejich profesní orientaci a mnoha dalších ohledech, což by se dalo opět zahrnout pod Vkp.

4.1.1 Svět práce, podnikání a pandemie

Žáky a studenty je také nezbytné připravit na možný **neúspěch v podnikání**, který nelze vždy ovlivnit, tak jako v případě pandemie Covid 19. Tato pandemie v praxi ukázala, jak je důležité efektivně pracovat s **analýzou rizik** a mít připraven „záložní plán“ právě pro tyto situace. Je potřeba, aby žáci a studenti měli dostatečné informace a aby docházelo k nácviku řešení v případě „dluhové pasti“ u podnikatele – insolvence, poradenství.

- Analýza rizik by měla být zpracována ještě před zahájením podnikání a měla by se stát nedílnou součástí dokumentů zpracovaných již při podnikatelském záměru. Při práci s riziky by měl být kladen důraz nejen na identifikaci a vyhodnocení daného rizika, ale hlavně i na hledání východiska z dané situace.
- Právě i probíhající pandemie ukázala, že mohou nastat situace, které nelze ani při největší snaze a vůli ovlivnit. Je tedy důležité již při přípravě na budoucí podnikání mít zpracován plán právě pro tyto situace. Důsledně propracovaná analýza rizik by měla přispět k tomu, že nedojde v případě situace obdobné letošní pandemii k tomu, že budou lidé v očekávání „lepších zítřků“ zbytečně ztrácet čas a nevydají se smysluplným směrem, který je předem naplánovaný a rozpracovaný.
- V případě zaměstnance (ale i možná alternativa pro podnikatele) je nezbytné mít s předstihem promyšleno, zpracováno a kriticky vyhodnoceno, které práce jsem schopen vykonávat alespoň po nezbytně dlouhou dobu, než najdu jiné zaměstnání. A které práce nejsem schopen vykonávat vůbec např. z osobních důvodů, přesvědčení, nastavení... Právě toto vyhodnocení by mělo přispět k tomu, že nedojde v případě obdobné situace k tomu, že lidé nepřijmou práci, která sice nebude z jejich pohledu ideální, ale umožní jim hradit nezbytné výdaje a vyhnout se tak dluhové pasti, osobnímu či jinému bankrotu.

Na tomto místě je také vhodné zdůraznit důležitost **kritického myšlení a adaptace na změny**. Zde je možno využít příkladů podnikatelů a jejich **podnikatelských úspěchů** opět právě v době probíhající pandemie. Všechny tyto úspěšné podnikatele spojuje schopnost rychle se adaptovat na změny, se kterou jde ruku v ruce schopnost kritického myšlení. A právě kritické myšlení bychom měli u studentů neustále podněcovat a podporovat, a to nejen při Vkp.

4.2 Rozvoj „podnikavých“ kompetencí

Výše uvedené dílčí kompetence k podnikavosti (také viz obrázek) by měly být u žáků rozvíjeny už od základních škol **zapojováním příslušných forem výuky**, tedy zejména takových, které ze strany žáků vyžadují **aktivitu a samostatnost**. Tyto formy mohou být realizovány **i mimo oblast ekonomického vzdělávání** – prakticky na jakémkoliv obsahu. Jedná se např. o individuální samostatnou práci (např. práce s pracovními listy, referát apod.), skupinovou práci v týmu (např. cvičení při hodině, práce s případovými studiemi, zpracování projektu apod.), projektovou výuku, projektové dny, simulace, hry apod. Některé z těchto forem si blíže rozebereme v dalším textu, popř. v rámci příkladů inspirativní praxe.

4.2.1 Tvořivost (kreativita)

Tvořivost (volíme raději tento český název) je významnou kompetencí v kompetenčním modelu, a to zejména z pohledu pedagogické praxe a pedagogické psychologie, kde je již velmi podrobně rozpracována. Kreativita je také součástí názvu naší oblasti, proto jí nyní věnujeme pozornost.

Důležitou roli při rozvoji tvořivosti hraje **inspire, fantazie a intuice**. Tvořivá činnost je komplexní charakteristikou osobnosti. Je to činnost, v níž se uplatňuje netradiční postup, vynalézavost a schopnost používat neobvyklé postupy při řešení problémů.

Již v minulosti byly definovány různé typy tvořivosti, pro naše účely jmenujme 2 základní (Smékal, 1995, 1996):

- specifická** – jde o tvořivost, která podmiňuje tvořivé výstupy v jednotlivých oblastech lidské činnosti, tedy ve **vědě, v technice, v umění, v práci s lidmi** apod.
- nespecifická** – jde o tvořivost uplatňující se **v každé tvůrčí činnosti**, tedy bez specifické zaměřenosti na vyřešení nějakého závažného problému.

4.3 Praktická zkušenost na bázi podnikání

Důležitou součástí VkP je možnost **prakticky si podnikání vyzkoušet** buď ve vlastní reálné či virtuální firmě, nebo při jiných aktivitách, které ponesou podobné charakteristiky jako podnikání (např. realizace školního projektu, organizace školní akce apod.). Během takových aktivit jsou totiž rozvíjeny obě výše uvedené roviny – žáci se praktickým způsobem seznámí s podnikáním (fungováním firmy, profesí apod.) a zároveň si prostřednictvím samostatné práce během realizace rozvinou i „podnikavé“ kompetence. V České republice působí v tomto směru organizace Junior Achievement (JA Czech - JA Studentská firma) a donedávna také Centrum fiktivních firem (CEFIF) při Národním ústavu pro vzdělávání (NÚV). Po vzniku nové, sloučené organizace Národní pedagogický institut (2020), není zatím zcela jasné, jaký způsobem bude nadále CEFIF fungovat.

U středních odborných škol a učilišť může být praktická zkušenost s podnikáním navázána i na odborný výcvik či odbornou praxi (podrobněji dále).

Kromě těchto aktivit přímo na školách se mohou žáci věnovat této oblasti i v rámci mimoškolních aktivit, např. v akceleračních programech apod.

4.4 3 úrovně výchovy k podnikavosti ve škole

Škola může dosáhnout různé úrovně rozvoje VkP. Pro naše účely jsme si je rozdělili celkem do 3 úrovní. Vyšší úrovně v sobě vždy obsahují i ty nižší.

Naším cílem je, aby každá škola realizovala alespoň první úroveň.

Úroveň 1 – VkP jako součást vzdělávání

Do první úrovně patří zapojování alespoň menších aktivit podporujících VkP do praxe školy. Většinou se jedná o aktivity nad rámec klasické výuky, popř. zapojování interaktivních forem výuky alespoň do některých předmětů. Zde uvádíme určité příklady, ze kterých je možné se nechat inspirovat.

VE VÝUCE (v jakémkoliv předmětu):

- **skupinová práce** – při skupinové práci si žáci rozvíjí týmové dovednosti a další kompetence, ideální je práci vždy zakončit vzájemným prezentováním skupin, aby si žáci rozvíjeli i prezentační dovednosti
- **práce s případovými studiemi** – případové studie jsou dobrým nástrojem, jak ukázat žákům konkrétní praktické životní situace; žáci mohou přicházet s vlastními návrhy řešení, tj. jak by se v dané situaci chovali oni apod.; rozvíjí si tak zejména *kritické a strategické myšlení*

JINÁ FORMA VÝUKY:

- **projektové vyučování** – může jít např. o ročníkovou práci, kterou žáci zpracovávají samostatně (ideálně ve skupince)

- **projektový den** – den speciálně zaměřený na určité téma (popř. více příbuzných témat), žáci toto téma zpracovávají samostatně
 - může být realizován i **formou hry nebo simulace**
 - **může být zaměřen na podnikání** (např. akce typu „Den D“), **ale nemusí**, neboť i tak jsou rozvíjeny měkké („podnikavé“) kompetence
 - může být doplněn **o setkání s podnikateli či manažery** – popř. může být přímo realizován externí firmou

MIMO VÝUKU:

- **adaptační kurz / tematický výlet** – optimálně by měl být udělán zážitkovou formou, při které se žáci vžijí do určité situace
 - tyto akce bývají často zaměřeny právě na rozvoj měkkých kompetencí
- **maturitní (popř. školní) ples** – ideální příležitost dát žákům do rukou organizaci a tím rozvíjet jejich kompetence. Často však tuto akci organizuje pouze pár aktivnějších žáků, je tedy dobré podněcovat zapojení co nejvíce žáků.
- **den otevřených dveří** – i tato akce se dá dát plně do rukou žákům, aby ji celou zorganizovali. Jedná se však o důležitou akci školy, proto často vedení školy nenechává organizaci plně na žácích, ale aktivně zapojuje i učitele a další pracovníky.
- **vánoční / velikonoční jarmark** – vhodná aktivita zejména na těch školách, kde žáci něco vyrábějí. Pokud se nechá zrealizovat celá akce žákům, vyzkoušejí si, jaké to je připravovat takovýto obchod ve formě stánkového prodeje.
- **sportovní či kulturní akce** - obsahem akce, kterou organizují žáci, mohou být i sportovní či kulturní aktivity
- **účast na soutěžích** – existuje několik zajímavých celostátních či regionálních soutěží, které jsou buď přímo zaměřeny na rozvoj určitých dovedností (např. prezentační dovednosti), na rozvoj podnikavosti ve smyslu tvorby podnikatelského záměru, nebo jsou obsahově k jinému tématu, ale formou rozvíjejí „podnikavé“ kompetence. Tato aktivita je na rozhraní 1. a 2. úrovně VkP – záleží, zda se jedná o jednorázovou, či dlouhodobou akci
- ...

U všech uvedených akcí je pro VkP důležité, aby je žáci řešili skutečně **samostatně**, tzn., aby měli možnost akci **naplánovat a zrealizovat od začátku až do konce**. Je ovšem jasné, že v určitých případech budou potřebovat pomoc ze strany vedení školy a/nebo učitelů. Ti by měli zůstat v roli určitých mentorů či koučů a tímto způsobem žáky vést k samostatnosti a zodpovědnosti.

Úroveň 2 – průběžná (kontinuální) realizace VkP

Na druhé úrovni škola kromě jednorázových aktivit zapojuje i aktivity kontinuální. Tím máme na mysli realizaci dlouhodobějších projektů – tedy takových, které trvají alespoň jedno pololetí, ideálně 1 školní rok. Škola může realizovat vlastní projekt nebo se zapojit do celostátních aktivit, jako je JA Firma či Fiktivní firma.

- **Fiktivní firma** – tato aktivita je zajišťována Centrem fiktivních firem (CEFIF), který fungoval při Národním ústavu pro vzdělávání, nyní ovšem po sloučení institucí v NPI ČR není jasné, jakým způsobem bude centrum dále spravováno. I tak je ale již vytvořena síť škol, které fiktivní firmy využívají a metodika je využitelná i lokálně, popř. může mít škola svou vlastní metodiku založenou na podobných principech.
 - Žáci mají možnost projít si firmou od založení až po likvidaci. Vše se děje „**na papíře**“, neprobíhá tedy reálný tok produktů ani peněz. Žákovské firmy zapojené do projektu obchodují virtuálně mezi sebou.
 - Ideální nástroj na procvičení všech administrativních úkonů spojených s fungováním firmy (např. účetnictví, fakturace, doklady...)
 - Součástí programu jsou i **regionální a mezinárodní veletrhy**, na které si žáci připravují stánek a marketingové (prodejní) materiály a mají možnost vyzkoušet si v praxi obchod, procvičit komunikaci se zákazníkem či prezentační dovednosti.

- **JA Studentská Firma** – tuto aktivitu přináší společnost JA Czech, pobočka mezinárodní organizace Junior Achievement, kterou v ČR založil již v roce 1992 pan Tomáš J. Baťa.
 - Jedná se o realizaci **reálné firmy** (*s reálným tokem produktů a peněz*), která je vedena žáky po dobu 1 školního roku. V optimálním případě si žáci na začátku volí vlastní předmět podnikání – tedy nejdříve generují nápady, v čem se budou realizovat. Následně si projdou vedením firmy od začátku až do konce – tedy od založení (z právního hlediska jde o zájmový spolek), přes rozdělení rolí a vlastní realizaci aktivit, až po administrativu s podnikáním spojenou (např. účetnictví) a likvidaci firmy na konci.
 - Žáci (firmy) mají možnost porovnat se se studentskými firmami z jiných škol a na **veletrhu** se utkat o titul **JA studentská firma roku**. Vítězové pak vyrážejí na mezinárodní setkání, kde poměří své síly s firmami z jiných zemí.
 - Ve školním roce 2018/19 přidala organizace další soutěžní kategorie zaměřené např. na nejlepší marketing, inovaci či aplikaci.
 - Žáci mají také možnost získat **tzv. Entrepreneurial Skills Pass** – certifikát podnikatelských dovedností, který svému držiteli potvrzuje, že nabyl znalosti, dovednosti a schopnosti k zahájení vlastního podnikání nebo ke kariéře zaměstnance.
- **Ucelené vzdělávací programy** – v poslední době se začínají na český trh dostávat ucelené vzdělávací programy, které využívají formu her a vzdělávacích aplikací (jedna z forem tzv. gamifikovaného vzdělávání). Tyto programy jsou zatím určeny hlavně žákům základních škol, nicméně jsou vhodné i pro počátek střední školy. Jedná se o programy, které po zaškolení realizují učitelé v průběhu 1 pololetí či 1 školního roku, ať už v rámci povinných nebo volitelných předmětů či kroužků. Jako příklad uveďme program Lovci podnikavých duchů založený na hraní rolí nebo program Accelium School založený na herních aplikacích.
- **Vlastní projekt** – škola si může vymyslet vlastní projekt nebo se zapojit do projektu jiného subjektu (v minulosti byly realizovány obdobné projekty např. v rámci některých výzev podporovaných Evropským sociálním fondem). Několik námětů, na co se může takový projekt zaměřit:
 - **PR školy** – kontinuální práce na prezentaci školy, např. správa webových stránek, školního časopisu apod. žáky či studenty
 - **sociální okolí školy** – dlouhodobý projekt, ve kterém žáci zjišťují a zpracovávají potřeby v okolí školy a navrhují na ně řešení
 - **propojování s jinými věkovými skupinami** – např. realizace určitých aktivit pro seniory nebo naopak pro mladší žáky (starší učí mladší v dané škole nebo v ZŠ/MŠ)
 - **propojování s jinými školami** – např. školy různého zaměření (mohou se doplnit – kupříkladu SOŠ + gymnázium apod.) nebo naopak společný projekt škol se stejným zaměřením apod.

Úroveň 3 – systematická realizace VkP

Pokud škola dosáhne třetí úrovně rozvoje VkP, znamená to, že je VkP **jednou z hlavních priorit školy**. Téměř do všech vyučovacích předmětů pronikly interaktivní nástroje VkP a kromě toho škola realizuje další aktivity, které nechává v rukách žáků. Většina pedagogických pracovníků vědomě realizuje VkP a je to téma ve škole a jejím okolí dobře známé.

Kromě kombinace výše uvedených aktivit může škola realizovat i **tzv. školní firmu**, kde může VkP navázat na **odborný výcvik**, popř. **odbornou praxi** žáků. Vysvětlíme to na příkladu střední odborné školy, kde je to lépe uchopitelné (a pochopitelné). Tyto školy totiž často mají reálné zákazníky a reálné zakázky, které může škola nechat realizovat více méně samostatně přímo žáky. Důležité je, aby je nenajímala pouze jako „dělníky“, ale aby je nechala **proniknout do celého procesu zakázky – od poptávky až po fakturaci**.

O takové firmě je z našeho pohledu možné přemýšlet u všech typů středních škol, vč. gymnázií – i to totiž může mít reálné zakázky, např. kurzy v rámci celoživotního učení.

4.5 Diferenciace podle typů škol

Součástí kurikula pro střední vzdělávání jsou klíčové kompetence s problematikou VkP (v gymnaziálním vzdělávání jsou rozpracované podrobněji, ale obsah učiva je shodný) a učivo zaměřené na zakládání živností a obchodních společností. Toto zpracování je charakteristické pro většinu evropských zemí.

Obory vzdělání kategorie M

Maturitní obory bez odborného výcviku poskytují široké profesní uplatnění. Škola tedy musí volit podle budoucího uplatnění absolventů a zaměřovat své aktivity buďto na **vlastní podnikání, nebo spíše obecněji**.

Specifickou roli zde má obor vzdělání **Obchodní akademie**, pro který původně vzniklo na Katedře didaktiky ekonomických předmětů VŠE v 90. letech **Centrum fiktivních firem**.

Dobrou příležitostí pro rozvoj podnikavosti dává **učební praxe**, kde je možné vyjít z přímé zkušenosti žáků i při dalším učení. Pro tuto kategorii jsou velmi vhodné programy **fiktivních či reálných firem, popř. i jednorázové akce**, jako jsou projektové dny či týdny.

Obory vzdělání kategorie L

Obdobné jako kategorie M. **Využití odborného výcviku** pro podporu aktivit VkP se přímo nabízí. Je zde vhodná vazba i na reálnou „školní“ firmu, kde žáci mohou získávat zkušenosti nejen z vlastní odbornosti, tak také z podnikání.

Obory vzdělání kategorie K

Gymnaziální vzdělávání jakožto všeobecné postrádá podstatnou složku odborné přípravy, tudíž pro rozvoj podnikatelských kompetencí je často třeba využívat aktivity, které podnikavost rozvíjejí **ve vyučovacích hodinách či aktivitách organizovaných školou mimo klasickou výuku**. Gymnázia z podstaty své všeobecné složky mohou využít široké spektrum aktivit, i když některé ve zjednodušené podobě (např. fiktivní firmy). Gymnázia, která nejsou sloučena s jinou střední školou, mají díky své „jednooborovosti“ lepší předpoklady k rozvinutí se na nejvyšší úroveň podnikavé školy, protože nemusí propojovat nejrůznější obory vzdělání, které spolu třeba ani nijak nesouvisí. **Obsahem „školní“ firmy může být další vzdělávání**.

Obory vzdělání kategorie H

Absolventi velké části těchto oborů vzdělání nacházejí uplatnění jako drobní řemeslníci, OSVČ apod. Je záhodno, aby se škola zaměřila na **rozvoj podnikatelských kompetencí především v návaznosti na profesní uplatnění**. Vhodné je **aktivitu spojit s odborným výcvikem a hospodářskou činností školy**. Velký význam má i projektová výuka a diskuze s živnostníky v oboru.

Obory vzdělání kategorie N

Učební plány VOŠ tvoří jednotlivé školy a nemusí mít zařazen rozvoj kompetencí k podnikavosti. Pro VOŠ jsou vhodné všechny aktivity, které probíhají i na nižších stupních. Zároveň se už studenti VOŠ mohou velmi často zúčastňovat programů pro vysokoškoláky, které jsou zaměřeny na rozvoj vlastní podnikatelské aktivity (inkubátory ad.)

4.6 Rozvoj učitelů v oblasti VkP

Učitele, který se věnuje oblasti VkP, charakterizuje:

- zapojuje do výuky velké množství interaktivních nástrojů
- je sám iniciativní – má organizační schopnosti a je schopen aktivně navazovat vztahy s okolím (lidé z praxe do výuky apod.)
- ve výuce zdůrazňuje ekonomické aspekty probírané látky
- ideálně je to člověk s praxí v reálné firmě
- je inspirativní – svým osobním příkladem inspiruje žáky a studenty k proaktivnímu přístupu

Učitelé se mohou rozvíjet různými způsoby. Jednou z možností je absolvování **kurzu DVPP zaměřeného na podnikavost**. Tyto kurzy bylo možné zaplatit z tzv. „šablon“ pro střední školy, popř. v rámci krajských či regionálních projektů.

V případě, že chce učitel realizovat aktivity, kde si mohou žáci prakticky vyzkoušet podnikání, měl by mít sám praxi v reálné firmě. Té může docílit i díky **stáži ve firmě**. Tato stáž by měla trvat min. 14 dní, ideálně aspoň měsíc.

Další možností rozvoje učitele je aktivní **zapojení se do aktivit, které jsou určené a priori pro žáky** (např. aktivní účast při zážitkovém učení, realizace vlastní fiktivní firmy nebo absolvování kurzu, např. simulace, společně s žáky apod.). Právě díky vlastní zkušenosti s danou aktivitou může učitel následně dobře přenášet získanou zkušenost.

4.7 NÁVAZNOST na ostatní oblasti intervence

Odborné vzdělávání a propojování škol a zaměstnavatelů

Tyto dvě intervence se potkávají zejména v aktivitách, na kterých škola spolupracuje se sociálními partnery (firmy, podnikatelé, organizace...):

- **setkání s odborníky z praxe** pomáhají v rozšiřování znalostí o podnikání (setkání s podnikateli) nebo řízení firem (setkání s manažery), to samé se týká exkurzí apod.
- **odborná praxe / odborný výcvik** je dobrou příležitostí pro praktickou zkušenost s firemním světem a rozvoj pracovních kompetencí – může být realizován/a také u podnikatele nebo být uchopena tak, aby žáci zkusili něco samostatně vymyslet a rozvíjeli si tak podnikavé kompetence
- **stáže pro učitele** – učitel zaměřující se na podnikavé aktivity (zejména praktickou podnikatelskou zkušenost) by měl mít sám praxi v reálné firmě – může si ji doplnit pomocí stáže
- **maturitní práce pro zlepšení potřeb firmy** – maturitní práce v konkrétní firmě rozvíjí samostatné myšlení žáků, iniciativu a tvořivost – žáci mohou přijít s inovativním řešením, které je pro firmu velkým přínosem, a zároveň si vyzkouší své návrhy řešení v praxi a ověří si tak svoje schopnosti

Celoživotní učení

- kurzy, které jsou realizovány ve školách v rámci center celoživotního učení, mohou být organizovány žáky, a tím rozvíjeny jejich podnikavé kompetence
- z opačného pohledu - podnikavost se rozvíjí zejména v prostředí celoživotního učení (CŽU je předpokladem rozvoje podnikavosti)

Polytechnické vzdělávání

- obsahem aktivit a projektů rozvíjejících „podnikavé“ kompetence může být polytechnické vzdělávání – propojení polytechniky a podnikavosti je velmi časté, společným jmenovatelem je **tvořivost**
- specifickou oblastí je environmentální výchova, kde jsou již dnes časté projekty, které obsahově řeší environmentální problematiku a z hlediska formy rozvíjejí kompetence žáků

Čtenářská a matematická gramotnost

- v rámci rozvoje čtenářské gramotnosti se rozvíjí **kritické myšlení**, které je součástí „podnikavých kompetencí“
- součástí matematické gramotnosti je hledání **řešení problémů**, tedy klíčová kompetence, která na Vkp úzce navazuje
- Vkp se provazuje s matematickou gramotností také v oblasti finanční gramotnosti

Cizí jazyky

- všechny aktivity k rozvoji podnikavosti mohou probíhat v angličtině nebo v jiném cizím jazyce
- žáci mohou čerpat **informace** ke svému rozvoji nebo k realizaci projektů **ze zahraničních zdrojů**, mohou používat cizojazyčné aplikace apod.
- učitelé i žáci se mohou zapojovat do **mezinárodních projektů** podporujících podnikavost

Digitální kompetence

Připravovaná strategie 2030+ mimo jiné klade důraz také na digitální a mediální gramotnost s potřebou především **akceptovat technologický vývoj. Na nezbytnost digitální gramotnosti poukázala, mimo jiné, v plné míře i pandemie COVID 19** a to nejen ve vztahu k výuce, ale také v případě podnikatelů, kdy znalost digitálních nástrojů a relevantní vybavení usnadnilo do jisté míry např. podání žádosti o dotační tituly, které pomáhaly překlenout podnikatelům toto nelehké období.

Mnoho startupů a ostatních podnikatelů využívá nástroje v digitálním prostředí pro plánování a rozvoj svého podnikání. Právě startupy, které mají tendenci expandovat ve velké míře na zahraniční trhy, jsou příkladem toho, jak důležitou roli při podnikání hraje precizní znalost nejnovějších digitálních technologií. V této souvislosti je možno opět poukázat i na zkušenosti z období karantény v rámci pandemie, kdy právě startupy byly právě těmi, kdo velmi rychle reagoval na vzniklou situaci, a dokázaly i v tomto velmi náročném období zajistit růst svých firem.

Znalost a používání digitálních kompetencí tedy bezesporu usnadňuje práci a umožňuje držet krok s technologickým vývojem a pružně reagovat na rychle se měnící situaci na trhu práce a je pro mnohé podnikatele klíčovou kompetencí směřující k rozvoji jejich firmy.

Konkrétní propojení oblastí ve výuce:

- přímé propojení v oblasti tzv. **gamifikovaného vzdělávání** – a to zejména ve smyslu využívání herních výukových aplikací při rozvoji kompetencí
- předmětem projektů rozvíjejících podnikavost (zejména mimoškolní aktivity) je často vývoj nových aplikací či technologií
- (nejen) při ekonomickém vzdělávání se používá specifický software
- moderní technologie mohou vhodně doplnit praktickou výuku i teoretické vzdělávání

Kariérové poradenství

Nejsilnější pouto má podnikavost s kariérovým poradenstvím. Kariérové poradenství ve svém integrálním pojetí žáky **vzdělává, informuje, rozvíjí a podporuje.**

Při vzdělávání a poradenství v oblasti fungování světa práce dochází **k praktickým modelovým cvičením**, jako jsou nácvik přijímacích pohovorů či psaní životopisů a motivačních dopisů, Nedílnou součástí je i tvorba portfolio žáků a seznamování s kulturou různých typů organizací formou vzdělávání v tématech vztahové a organizační kultury a struktury.

Při rozvoji **klíčových kompetencí** a osobního rozvoje je kariérové poradenství postaveno na tom, že žák, který dokáže najít, ověřit, vyhodnotit a využít informace či jiné zdroje podpory, vhodně komunikovat a efektivně řešit problémy a rozhodovat se, má pak daleko větší schopnost adaptovat se na neočekávané situace ve škole a následně i v práci. Rozvoj klíčových kompetencí, které jsou základem osobního rozvoje, jsou tak důležitou a nezbytnou součástí kariérového poradenství v podpoře řízení vlastní kariéry. *Zde je třeba zdůraznit nezbytnost výchovy směrem k mediální (a informační) gramotnosti a kritickému myšlení, tedy důležitých dovedností a kompetencí i pro rozvoj kompetence k podnikavosti.*

Setkáváme se také s pojmem **CMS** (z anglického-career management skills), což jsou **dovednosti k řízení vlastní kariéry**. Zde jde opět o propojení kompetencí tak, aby docházelo k organizaci vlastní vzdělávací a profesní dráhy s důrazem na odpovědnost jedince za vlastní rozhodnutí.

- kompetenční model, který je rozvíjen v rámci oblasti VkP se s modelem CMS propojuje např. **v seberozvoji, v plánování, budování vztahů, práci s informacemi...** a ve školách je možné **realizovat tyto 2 oblasti společně** (v jednom předmětu nebo v jednom vzdělávacím bloku).
- obě oblasti **směřují k osobní prosperitě, k úspěchu na poli podnikání a/nebo zaměstnanecké pozici a spokojenosti v osobním životě**
- při podpoře při **sebepoznání** kariérový poradce pomáhá žákům s identifikací silných a slabých stránek, zájmů, předpokladů či vlastních limitů
- součástí kariérového poradenství by měla být i **možnost začít s vlastním podnikáním** a také **osobnostní rozvoj, tedy rozvoj kompetencí**, vč. „podnikavých“

4.7.1 Podnikavost a předčasné odchody ze vzdělávání

Předčasné odchody ze vzdělávání jsou v rámci intervence k podnikavosti, stejně jako ve vztahu k ostatním intervencím, řešeny v dokumentu [Předčasné odchody ze vzdělávání ve vztahu k oblastem intervence KAP](#). Tento dokument mimo příkladů z praxe přináší odpověď na otázky vztahu předčasných odchodů k jednotlivým intervencím včetně hledání řešení formou preventivních opatření.

Jaký je vztah mezi předčasnými odchody ze vzdělávání a oblastí Podpora kompetencí k podnikavosti, iniciativě a kreativitě?

Jedním z nejčastějších důvodů předčasných odchodů žáků ze školy či vzdělávání ve vztahu k této tematické oblasti intervence je ***zahájení vlastního podnikání*** nebo ***nemožnost realizace vlastních nápadů a projektů ve škole***. Žáci odcházejí z přesvědčení, že už jim škola nemá pro jejich rozvoj co nabídnout. Chtějí tvořit, budovat. Ve světle profesního i odborného růstu při realizaci vlastního podnikatelského záměru *vnímají školu jako ztrátu času*.

Jak prevenci předčasných odchodů v této oblasti intervence podpořit?

Prevencí je ***flexibilní škola***, která podnikavost a podnikání podporuje. Přizpůsobit vzdělávání lze jak v rámci běžné výuky, tak i mimo ni (*práce na samostatných projektech*, které souvisí s vlastním podnikáním žáka a/nebo kde se může realizovat). Pro vzdělávání nejen podnikavých žáků je optimální, mohou-li ***během studia prakticky řešit konkrétní reálné projekty***. Zadavateli těchto projektů mohou být i jiné organizace. Žáci pracují na projektech samostatně nebo vytvářejí pracovní skupiny a spolupracují s konkrétním zadavatelem, a to nejen u příležitosti maturitních projektů, ale kdykoli během studia. Žáci tvoří pracovní týmy nezřídka složené napříč třídami a ročníky. *Učí se tak týmové spolupráci, vedení lidí, plánování, dodržování termínů a další*.

Jednou z dalších osvědčených možností je ***zapojení žáků středních škol do vedení kroužků*** pro zájemce ze základních škol, kteří zvažují na škole studovat. Tato zkušenost vede nezřídka k tomu, že z absolventů se po ukončení studia stávají vyučující a někteří žáci jsou zaměstnáni na menší úvazky již v jeho průběhu. Žáky, kteří potřebují sladit práci se studiem, podpoří ***individuální studijní plán*** a ***nabídka flexibilních forem vzdělávání*** (večerní, víkendové apod.) či kombinované studium (kombinace běžné výuky s večerní či víkendovou).

Škola jako podnikatelský inkubátor vytváří zázemí pro vlastní podnikání žáků pod vedením odborných tutorů. Umožňuje podnikavým žákům studovat i budovat své vize. Pokud škola nemá vlastní odborníky (tutory/mentory) nebo neaspiruje sama na podnikatelský inkubátor, může ***navázat spolupráci s odborníky v kraji*** – např. s krajským inovačním centrem nebo regionálním podnikatelským inkubátorem. Mají-li žáci ve škole možnost získat pro své záměry znalosti a dovednosti, ke kterým by se v praxi těžce (nebo draze) dostávali (např. pomoc mentorů, odborné znalosti), posiluje to jejich motivaci ve škole setrvat a dokončit ji.

Mezi další podpůrná opatření patří ***spolupráce žáků s absolventy a úspěšnými lidmi v oboru***. Propojení studia s terénem zvyšuje motivaci žáků – díky osobním a profesním příběhům úspěšných absolventů se mohou žáci přesvědčit, že dokončit školu se vyplatí.

Identifikace talentů pro podnikání a kreativců (v rámci průběžného monitoringu žáků), a ***podpora možností jejich rozvoje*** od počátku studia hraje v prevenci předčasných odchodů klíčovou roli. Včasná intervence může předejít ztrátě zájmu o formální vzdělávání a následnému odchodu ze školy.